**ISSN: 1304-4796**
**Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**
Manisa Celal Bayar University Journal of Social Sciences
2026; 24 (1);30-43

# Bilge Kağan Yazıtı'ndaki Cinsiyet Stereotiplerinin Metin Odaklı Söylem Analizi

Hamza Havuz[1, 2]

***ÖZET***

Stereotipler; basitleştirici, sınıflandırıcı, sınırlayıcı ve aynı zamanda genelleştirici kalıp düşünceler çıktısıdır. Kalıp düşüncelerin hareket alanında ise mutlaka bir merkez ve hedef konumu bulunur. Stereotipler bu noktada iki işlev üstlenerek merkezi oluşturan hem "biz" grubunu hem de "hedef konumu" niteler. Araştırma, Türkçedeki cinsiyet stereotiplerinin erişilebilir en eski kaynaklar üzerinden söyleme dayalı temel referans noktalarının anlaşılması amacıyla yapılmıştır. Çalışmada Türkçenin kadim dil yadigârlarından biri olan Bilge Kağan Yazıtı'ndaki cinsiyet stereotipleri ayrıştırılmış, elde edilen veriler metin odaklı söylem analizi yöntemiyle çözümlenmiştir. Yazıtta kullanılan dil birimlerinin cinsiyet stereotiplerini nasıl şekillendirdiği, cinsiyet temsilleri üzerinden güç ilişkileri ve ideolojik yapıların nasıl ifade edildiği, hangi dil ve söylem yapılarıyla kurulduğu ve toplumsal cinsiyet rollerini nasıl yansıttıkları incelenmiştir. Araştırma sonucunda erkek ve kadınların cinsiyete dayalı hangi rollerle ilişkilendirildikleri, stereotiplerin birbirleri arasındaki geçişkenliği, fark ve benzerlikleri, toplumsal hiyerarşiyi ve liderlik yapısını desteklemedeki etkileri irdelenmiştir. Böylelikle elde edilen veriler üzerinden Türkçenin cinsiyet stereotiplerini oluşturmadaki tarihî eğilimlerine yönelik metin odaklı bazı görüşlerin ortaya konulması sağlanmıştır.

***Anahtar Kelimeler:*** *Türk Dili, Dilbilim, Söylem, Bilge Kağan, Cinsiyet Stereotipleri.*

# Text-Oriented Discourse Analysis of Gender Stereotypes in Bilge Kagan Inscription

***ABSTRACT***

Stereotypes are simplified, classifying, limiting, and generalizing patterns of thought. These patterns always involve a central position and a target within their operational framework. Stereotypes, in this context, serve a dual function by characterizing both the central "we" group and the "target" position. This study aims to investigate the discursive reference points of gender stereotypes in Turkish through the oldest accessible sources. The research examines gender stereotypes in the Bilge Kağan Inscription, one of the ancient linguistic legacies of Turkish, analyzing the findings using a text-focused discourse analysis method. It explores how linguistic elements in the inscription shape gender stereotypes, how power relations and ideological structures are expressed through gender representations, and how these structures reflect gender roles. The study also addresses the roles associated with men and women, the transitions, differences, and similarities between stereotypes, and their influence on social hierarchy and leadership structures.

[1] İletişim Yazarı: hamzahavuz55@gmail.com
[2] Dr., ORCID: 0000-0002-6957-151X

*(Makale Gönderim Tarihi: 10.01.2025 / Yayın Tarihi:27.03.2026)*
*Doi Numarası:* 10.18026/cbayarsos.1617299
*Makale Türü: Araştırma Makalesi*

The findings provide text-oriented insights into the historical tendencies of Turkish in forming gender stereotypes.

***Keywords:*** *Turkish Language, Linguistics, Discourse, Bilge Kagan, Gender Stereotypes.*

## 1. GİRİŞ

Bilge Kağan Yazıtı, II. Gök-Türk Devleti (542–744) zamanında dikilmiştir. II. Gök-Türk Devleti'nin kuruluş ve güçlenme süreci, Kutlug Kağan'ın liderliğinde başlar. Önemli devlet adamlarının yürüttüğü ekonomik, siyasi ve askerî politikalar devleti zamanla güçlendirir. İlerleyen yıllardaki bazı yönetim anlayışları, birtakım iç huzursuzluklara yol açar. Bilge Kağan döneminde ise devlet yeniden güçlenir. Ancak bu süreçte de Çin entrikaları ve siyasi iç çekişmeler devletin bekasını tehdit etmeye başlar. 744 yılında Uygurlar tarafından yıkılan II. Gök-Türk Devleti'nin mirası olan Orhun Yazıtları, günümüze bu dönemden ulaşır (Taşağıl, 2004, s. 1-7).

Moğolistan'daki Orhon Yazıtları'ndan biri olan Bilge Kağan Anıtı, 8. yüzyılın ilk yarısında, II. Göktürk Kağanlığı döneminde Teŋri Kağan tarafından diktirilmiştir (Tekin, 2014, s. 7-8). Orhun Yazıtları'nda kullanılan harfler Türk kültürü, dili ve edebiyatı açısından büyük bir öneme haizdir (Caferoğlu, 2019, s. 203). Yazıtlarda, önemli devlet adamlarının ifadeleri üzerinden, çeşitli milletlerle olan mücadeleler ve bağımsızlık süreçleri anlatılmaktadır. Orhun Yazıtları, yalnızca tarihî bir belge değil, Türk milletinin kolektif bilincini yansıtan, hem yazıldığı dönemin ruhunu hem de Türk dili ve edebiyatının gelişimini ortaya koyan önemli bir kaynaktır (Köprülü, 1980, s. 34). Metnin geneli, Bilge Kağan'ın halkı için yaptıklarını, cesaretini, ülke yönetimindeki başarısını, Türk halkının genel durumunu, ülkenin bağımsızlık ve refahı için yürütülmesi gereken devlet politikalarını konu edinmektedir.

Çalışmanın evrenini oluşturan Bilge Kağan Yazıtı, Türk toplumunun dil ve kültür yapısına ilişkin tarihî bir kaynak olması sebebiyle seçilmiştir. Yazıtların hitabet metni olması, konuşma diline yönelik verilerin fazla olmasına (Batur ve Yıldırım, 2013, s. 329), dolayısıyla da araştırmanın bir diğer merkezini oluşturan cinsiyet stereotiplerinin tespit edilebilmesine olanak sağlamaktadır.

Çalışmada, Bilge Kağan Yazıtı'ndaki cinsiyet stereotiplerine ilişkin söz veya söz öbeklerinin tespit ve değerlendirilme sürecindeki temel başvuru kaynağı Şirin (2020)'dir. Eserin benimsenmesindeki temel esas ise yazıtlarla ilgili daha önce yapılmış olan transliterasyon, çeviri ve özgün yazımların dikkate alınarak hazırlanmış son çalışma olmasıdır: "Yazar her bir yazıtın altında, o yazıtla ilgili daha önceden yapılan çalışmaları vermiştir. Yazıtlar bu çalışmaların mukayesesi yoluyla ortaya konmuştur." (Toktar, 2016, s. 110).

Araştırmada Bilge Kağan Yazıtı'ndaki cinsiyet stereotiplerini oluşturan söz ve söz grupları aşağıda yer verilen kuramsal çerçeveler doğrultusunda fişleme tekniğiyle sınıflandırılmıştır. Tespit edilen bu özel yargı ifadelerinin metin odaklı söylem analizinde "dilsel kullanım" açısından Halliday (1980); "söylemsel mesaj" bakımından Fairclough

(1992); "ideolojik bağlam" açısından ise Althusser'in (1971) çözümleme yaklaşımlarından faydalanılmıştır.

## 2. STEREOTİPLER

Stereotip (stereotype), ilk kez 1798 yılında Fransız matbaacı Firmin Didot tarafından matbaacılık işlerinde kullanılan tipografik bir terim olarak tanımlanır. Kullanılan bu yöntemde, harf dizileri bir kez oluşturularak metal bir plaka üzerinde çoğaltılır. Böylelikle, her baskı için aynı düzenin yeniden kurulmasına gerek kalmaz, kalıbın birden fazla baskıda kullanılabilmesine olanak sağlanmış olur. Bu da baskı süresini kısaltarak matbaanın hızını artırmasına ve maliyetlerin düşürülmesine olanak sağlar (Britannica, 2018). Terimin toplumsal bir düşünce anlayışını niteleyen eş yapısı ise yer verilen bu matbaacılık terimiyle çağrışımsal ilişki içinde farklı bir tanımla yeniden kurulur.

Stereotip kavramı, insan zihninde oluşan ve dünyayı algılama biçimini etkileyen düşünce kalıplarını niteleyecek şekilde ilk kez Walter Lipmann tarafından Public Opinion (1922) adlı eserinde kullanılır. Stereotipler, insanların çevrelerindeki karmaşık gerçekliği basitleştirip anlamlandırmalarına yardımcı olur. Bu hazır düşünce kalıpları "zihinlerimizdeki resimler"dir (Lipmann, 1922, s. 16). Lippmann, matbaa işlerinde kullanılan stereotip sözcüğünü kognitif kuramla ilişkilendirerek toplum bilimlere uyarlar. Kognitif kuram, çevremizdeki bireylerle ilgili algı, düşünce ve davranış kalıplarına ilişkin düşünce süreçlerini araştırır. Lipmann bu noktada insanın iç ve dış dünyasında birbirine bağlı hâlde bulunan psikolojik mekanizmalara dayalı bir yapı kurar (İmançer, 2013, s. 128-129). Kavram ilerleyen yıllarda çeşitli yaklaşımlarla zenginleşerek sosyal psikolojide bir merkez oluşturur. Bu gelişim kimi araştırmacıların konuya ya da araştırmaya özgü, stereotiplerin nasıl ve neden oluştuğuna yönelik bazı yaklaşımlar geliştirmesini sağlar ki bu durum hâlâ önemli bir araştırma konusu olarak canlılığını korumaktadır.

Stereotipler, bireylerin başkalarını meslek, cinsiyet ve ırk gibi kategorilere dayalı olarak zihinsel olarak konumlandırmalarını ifade eder. Toplumsal normlar çerçevesinde bu kategoriler, belirli sosyal gruplarla nasıl iletişim kurulması gerektiğine dair bilgi sağlar. Diğer taraftan da bireysel farklılıkların göz ardı edilmesine yol açar ve önemli bir iletişim engeli oluşturur (Özmelek-Taş, 2018, s. 487). Stereotipler bireysel bir üretim çıktısı olmakla birlikte belli bir zümrenin toplumsal yapısının da bir göstergesi durumundadır. Çevreyle olan etkileşim ve buna bağlı olarak şekillenmiş olan deneyimler sonucunda oluşur.

Bu noktada kavrama bağlı 4 temel öge öne çıkar. Bu ögelerden ilki "kategorileştirme"dir. Bireyin diğer gruplardan ayrı bir varlık oluşturduğunun algılanma süreciyle eş zamanlı olarak başlar. Buradaki temel dinamik bir grubun oluşması ve bu oluşumdaki benzerliklerdir. İkinci öge ise "basitleştirme" temayülüdür. Öteki durumunda bulunan kişi ya da grubu bazı özellikleriyle sınırlama, belirgin bir kalıba indirgemeyle yaratılan imgeleme sürecidir. Üçüncü öge bireyin kişisel özellik, düşünce veya yetilerine odaklanılmadan, içinde bulunduğu gruba göre kimliklendirilmesi yani "genelleme" yapılmasıdır. Sürecin dördüncü ögesi ise "karışım"dır. Birey üzerinde tespit edilmesi

kaçınılmaz olan farklılık veya değişimlerin göz ardı edilerek "bilinmeyeni bilinene indirgeme" yaklaşımıdır (Bourse, 2009, s. 117-118). Stereotipler, herhangi bir gruba dahil olmuş bireylere karşı algı ve davranışlarımızı etkileyen bilişsel temsillerdir ve iletişimde tek yönlü bir ilişkiyi nitelemez. Ötekiler karşısındaki varsayımlar, stereotiplerin oluşmasına yol açar (Zhang ve Deng 2009, s. 25). Çoğunlukla olumsuz bir anlam taşıyacak şekilde kullanılan stereotipler, "sosyolojik tipleştirme sürecinin karşısında yer alan bir bakışı" temsil eder (Marshall, 1999, s. 701). Yer verilen yaklaşımlardan da anlaşılacağı üzre stereotip, matbaacılıkta bir metni değişiklik yapmadan çoğaltmak için kullanılan metal levhalarla anlamsal bir benzerlik gösterir. Bu benzerlik, toplumsal hayatta daha önceden deneyimlenmiş ve çevrede oluşmuş kanaatlere dayanarak bireysel tecrübeleri nitelemeyen, hazır yargıların benimsenmesiyle ilişkilidir.

Kültürel stereotipler, kişinin kendi milliyeti veya başka bir milletle ilgili olması durumuna göre oto-stereotip ya da hetero-stereotip olarak adlandırılır. Bu bağlamda, oto-stereotipler bireylerin kendi milletleri hakkında oluşturdukları yargıları, hetero-stereotipler ise diğer milletlerle ilgili algılarını ifade eder (Yuralevich vd., 2019, s. 600). Oto-stereotipler, bireyin kendi etnik topluluğuna yönelik genellikle olumlu görüş, yargı ve değerlendirmeleri yansıtırken hetero-stereotipler ise diğer halklar hakkında bir dizi genel değer yargılarından oluşur. Bu değer yargılarının olumlu ya da olumsuz yönleri, söz konusu halklar arasındaki tarihsel etkileşimlere bağlı olarak şekillenir (Tameryan, 2019, s. 1717-1718). Etnik stereotipler, büyük ölçüde yabancı olanı ötekileştirme ilkesine dayanarak hareket eder. Bu nedenle de evrensel normatif değerlerle çatışan söylemler yaratabilirler.

Cinsiyet stereotipleri, kadın ve erkeklere belirli özellikler, davranışlar ve roller atfeden kültürel ve toplumsal genellemelerden oluşur. Toplumsal beklentilerin ürünüdür ve bireylerin sosyal yaşamlarını şekillendirir (Lindsey, 2020, s. 12). Bu stereotipler, cinsiyete yönelik roller ve beklentiler oluşturmada önemli bir yer tutar (Eagly ve Steffen, 1984, s. 736). Tanımlayıcı ve kuralcı olmak üzere iki şekilde gelişim gösterirler. Tanımlayıcı boyutta, kadın ve erkeklerin toplumda algılanan temel özelikleri yer alır. Kuralcı boyutta ise kadın ve erkeklerin nasıl davranması gerektiğine ilişkin standart belirleyici düşünceler öne çıkar (Burgess ve Borgida, 1999, s. 667). Bireylerin kariyer, sosyal rol ve liderlik becerileri üzerindeki kişisel tercih ya da eğilimlerinin baskılanmasına neden olurlar. Kadınların bilimsel alanlarda daha az temsil edilmesi ve erkeklerin duygusal zayıflıklarını göstermekte zorlanması bu etkiler arasında sayılabilir (Kenny ve Donnelly, 2020, s. 332).

Cinsiyet stereotipleri, toplumsal cinsiyet eşitliği önünde ciddi bir engel teşkil eder. Kadınlar, liderlik pozisyonlarında "cam tavan" etkisiyle karşılaşırken erkekler toplumsal beklentiler doğrultusunda duygusal yüklerini saklamak zorunda kalabilirler (Wood ve Eagly, 2012, s. 46). "Cam tavan" kavramı, ötekileştirilen grupların liderlik pozisyonlarına ulaşmasını engelleyen, gözle görülemeyen, etkili engellerdir. Bu metafor, somut gözleme kapalı olmayı ifade eder. Hissedilen, varlığı ancak düşünsel boyutta anlaşılabilen ayrımcı yaklaşımları niteler (Cotter vd., 2001, s. 657).

## 3. CİNSİYET STEREOTİPLERİNİN METİN ODAKLI SÖYLEM ANALİZİ

Dil, kültürleri birbirinden ayıran temel unsurlardan biridir. Toplumun kendi içinde ortak bir iletişim zemini oluşturur. Birey bu sayede algıladığı dünyayı düşünsel bir düzleme taşır. Nesneleri ifadeleştirir ve bu dil yetisi sayesinde de kendisini ötekiler karşısında özgün bir konuma yerleştirir (Elmas, 2024, s. 101). Yazıtlar, bu dil olgusu sayesinde dönemin insan tipolojisini yansıtır/yansıtabilir. Buradaki olası tümevarım yaklaşımının geçerliliğini ve dönemin toplumunu oluşturan bireylerin ne kadarını kesin olarak kapsayabileceği ise mutlak bir varsayımı beraberinde getirir. Fakat bununla birlikte birey ya da bireylerin - yazıtın yazıcısı ve yazdırıcıları bağlamında-, yer verilen düşüncedeki "nesneleri ifadeleştirme" konusunda kolektif şuurdan kesin olarak beslenmiş oldukları da kaçınılmazdır. Bu nedenle Bilge Kağan Yazıtı'ndaki tespit edilen cinsiyet stereotiplerinin "dönemin bütün toplumunu niteleyen dil kullanım alışkanlıklarıyla" ne kadar ilişkilendirilebileceği konusu, bilimsel açıdan ihtiyatlı olmayı gerektirmektedir.

Bilge Kağan yazıtında tespit edilen cinsiyet stereotipleri *Aile İçi Roller ve Hiyerarşi, Toplumsal ve Siyasi Statüler, Kölelik ve Esaret Durumları* ve *Cinsiyet Algısında Yaratıcı Söylem* başlıkları altında dört grupta incelenmiştir.

### 3.1. Aile İçi Roller ve Hiyerarşi

Toplumsal cinsiyet, bireylerin çevre ve aile ilişkilerine dayalı rol ve hiyerarşinin benimsenmesindeki anlam ve beklentiler bütününü niteler. "Eşitlik iddiasından yola çıkar ve kadın-erkek arasındaki doğal farklılıklardan sıyrılarak 'toplumsal dönüşüme açık' bir kavram niteliğine dönüşür. Bu bağlamda bireylerin toplumsal cinsiyet olgusuna karşı var olan algılarının ve tutumlarının keşfedilmesi toplumsal yapılara ilişkin ağlarının ve dinamiklerinin belirlenmesinde önemlidir." (Uzun vd., 2017, s. 679-680). Aile, bu düşünce kalıplarının ortaya çıktığı çekirdek alanlardan biridir. Geleneksel aile yapıları ve bu yapıları oluşturan değer yargıları, tarihsel ve kültürel dinamiklerin etkisiyle biçimlenmektedir.

● *eçi*: ağabey, amca / *ini*: erkek kardeş (Şirin, 2020, s. 726/729).

*a(n)ta : [kisrä : inisi : (ä)çisin t(ä)g] kıl(ı)nm(a)duk (ä)r(i)nç* (Şirin, 2020, s. 631).

"Ondan sonra (kardeşleri abileri gibi) yaratılmamış şüphesiz." (Tekin, 2014, s. 51-52).

● *iniygün*: erkek kardeşler (Şirin, 2020, s. 730).

*s(a)b(ı)m(ı)n : tük(ä)ti : (e)ş(i)d : ul(a)yu : in(i)ygün(ü)m : ogl(a)n(ı)m : bir(i)ki : og(u)ş(u)m : [bod(u)n(u)m] ...* (Şirin, 2020, s. 629)

"Sözlerimi baştan sona işitin, önce (siz) erkek kardeşlerim (ve) oğullarım, birleşik boyum (ve halkım...)" (Tekin, 2014, s. 45).

● *kaŋ*: baba / *ogul*: 1. evlat, çocuk 2. bir ünvan niteleyicisi (Şirin, 2020, s. 731).

*oglı : k(a)ŋın t(ä)g : kıl(ı)nm(a)duk (ä)r(i)nç* (Şirin, 2020, s. 631).

"Oğulları babaları gibi yaratılmamış şüphesiz." (Tekin, 2014, s. 53).

● *kız*: 1. kız, evlenmemiş kadın 2. kız çocuk / *kunçuy*: 1. kağan kızı veya kız kardeşi 2. Eş, karı, zevce (Şirin, 2020, s. 733/734).

*m(ä)n : [t]ürg(i)ş : k(a)g(a)nka : kız(ı)m [kunç(u)yu] g(ä)rt(i)ŋü : ul(u)g : törün : (a)lı birt(i)m* (Şirin, 2020, s. 630)

"Ben Türgiş hakanına kızımı pek büyük (bir) törenle alıverdim." (Tekin, 2014, s. 53).

●*ög*: anne, üvey anne (Şirin, 2020, s. 737).

*ög(ü)m : ilb(i)lgä k(a)tun(u)g : t(ä)ŋri : töp(i)sintä : tut(u)p : yüg(ä)rü : köt(ü)rti (ä)r(i)nç* (Şirin, 2020, s. 632).

"Annem İlbilge Hatun'u göğün tepesinde tutup (daha) yukarı kaldırdılar şüphesiz." (Tekin, 2014, s. 53).

● *siŋil*: kız kardeş (Şirin, 2020, s. 739).

*siŋ(i)l(i)m : ku[nç] (u)yug : birt(i)m(i)z* (Şirin, 2020, s. 633).

"Kız kardeşim prensesi verdik." (Tekin, 2014, 57).

● *urı*: 1. Erkek 2. Oğul, erkek çocuk (Şirin, 2020, s. 745).

*t(ä)bg(ä)ç : bod(u)nka : b(ä)gl(i)k urı og(ı)lın : kul kıltı* (Şirin, 2020, s. 631).

"Çin halkına bey olmaya lâyık evladını kul yaptı." (Tekin, 2014, 53).

● *yutuz*: eş, karı, zevce (Şirin, 2020, s. 749).

*og(ı)l(ı)n : yut(u)zın : [yı]lk(ı)sın* (Şirin, 2020, s. 636).

"Çocuklarını, eşlerini, at sürülerini ..." (Tekin, 2014, 67).

Söylem, toplumsal gerçekliğin yeniden üretimi ve dönüşümünde hem araç hem de etkendir (Fairclough, 1992, s. 64). Bu düşünceden hareketle, cinsiyet stereotiplerinin, toplumsal cinsiyeti doğal bir düzen olarak nasıl konumlandırdığını ve bu söylemlerin hangi ideolojik mesajlar taşıdığını değerlendirebilmek mümkündür.

Orhun Yazıtları'nda kağan ailesinin tasvirinde birlik ve beraberlik dikkat çeker. Aile fertleri arasında sevgi ve güç birliği bulunur, çatışma veya çekişme görülmez. Önceki kağanların hatalarından ders çıkarma ve yine gösterdikleri başarılar karşısında da onlara karşı vefa duygusuna ayrıca yer verilir (Köksel, 2011, s. 338). Bilge Kağan Yazıtı'nda tespit edilen *eçi* "ağabey, amca", *ini* "erkek kardeş", *iniygün* "erkek kardeşler", *urı* "erkek", *kaŋ* "baba" sözcükleri, ailedeki erkeklere özgü cinsiyet stereotipleridir. Bu cinsiyet temsilleri ailedeki karşı cinsle ilgili kıyaslamaya dayalı üstünlük ya da soy devamlılığıyla ilişkilendirilmemiştir. Göstergelerin ayırt edici niteliği akrabalık ve ailedeki erkeklerin kendi aralarındaki statü ve hiyerarşik ilişkileriyle sınırlıdır. Kadınlara özgü cinsiyet stereotiplerinden *ög* "anne"liğin dışında kalan; *kız* "kız, evlenmemiş kadın, kız çocuğu",

*kunçuy* "kağan kızı veya kız kardeşi", *siŋil* "kız kardeş" ve *yutuz* "eş, karı, zevce" sözcükleri, metin özelinde "edilgen rol niteleyicileri" durumundadır.

Bu edilgenlik, cinsiyet stereotipleri olarak incelenen söz varlığı üzerinden anlaşılabilmektedir. Örneğin, -cümlenin devamındaki bağlayıcı yargı durumunda bulunan yüklemin eksik olmasına karşın- *og(ı)l(ı)n : yut(u)zın : [yı]lk(ı)sın …* (Şirin, 2020, s. 636), "çocuklarını, eşlerini, at sürülerini ..." (Tekin, 2014, s. 67) ifadesinin dizilişi, ailenin erkek üyesinin sahiplik bildiren bir özne olarak konumlandırılmış olabileceğini; kadının ise çocuk ve mal varlığıyla birlikte aynı düzlemde sıralandığını göstermektedir. Benzer biçimde *m(ä)n : [t]ürg(i)ş : k(a)g(a)nka : kız(ı)m [kunç(u)yu] g(ä)rt(i)ŋü : ul(u)g : törün : (a)lı birt(i)m* (Şirin, 2020, s. 630), "Ben Türgiş kağanına kızımı pek büyük bir törenle alıverdim." (Tekin, 2014, s. 53) örneğindeki ifade, "kız vermek/almak" eylemini erkek özneye yükleyerek kadının toplumsal düzlemde edilgen konumuna indirgenişini yansıtması bakımından önemlidir.

Hatunluğun statü olarak ayrıldığı, *ög(ü)m : ilb(i)lgä k(a)tun(u)g : t(ä)ŋri : töp(i)sintä : tut(u)p : yüg(ä)rü : köt(ü)rti (ä)r(i)nç* (Şirin, 2020, s. 632), "Annem İlbilge Hatun'u göğün tepesinde tutup (daha) yukarı kaldırdılar şüphesiz." (Tekin, 2014, s. 53) şeklindeki ifade, kadının ayrıcalıklı bir biçimde konumlandırıldığını göstermektedir. İfade edilen kadına ilişkin yücelik, bireysel bir istisna olarak ortaya çıkmakta, genel toplumsal hiyerarşideki edilgen rolü ise tamamen ortadan kaldırmamaktadır.

Yazıttaki *eçi* "ağabey, amca" ile *ini* "erkek kardeş", *ogul* "oğul" ile *kaŋ* "baba" arasındaki karşılaştırıcı söylemler, erkeklerin toplumsal düzendeki cinsiyete dayalı hiyerarşik konumunu vurgular. "Kardeşleri abileri gibi yaratılmamış." ve "Oğulları babaları gibi yaratılmamış." yargıları, erkeklerin, sahip oldukları yeti veya yeterlilikleri bakımından toplumsal bir ideal olarak aile içinde konumlandırılabildiklerini gösterir. Bu yönüyle, erkekler arasında biyolojik cinsiyetin ötesinde, yetenek, cesaret ve otoriteye dayalı bir iç hiyerarşi bulunduğu anlaşılmaktadır. Kadınlar arasındaki statü farklılıklarının ise bireysel niteliklerden daha çok aile ilişkisiyle bağlı oldukları erkekler -örneğin kağanın eşi veya kardeşlerinin hatun ya da prenses olması durumu- üzerinden belirlendiği görülmektedir. Buna karşın, Türk kültür çevresinde kadının göğe yükselebilen "kut"a sahip bir varlık olarak kabul edilmesi, kadına atfedilen kültürel ve toplumsal değerin dönemin diğer toplumlarına kıyasla anlaşılabilmesi bakımından da oldukça önemlidir.

### 3.2. Toplumsal ve Siyasi Statüler

Birey, toplumsal bağlamda birden fazla rolü aynı anda üstlenebilir. Dil, bu rollerin bir araya getirilme sürecinde önemli bir araçtır. Bireyin bir insan olarak varlık göstermesini sağlar. Toplumsal rollerden oluşan "kişiliğin" inşa edilme sürecinde de temel bir unsur olarak görev alır. Böylelikle birey, toplumsal ilişkiler içinde edinmiş olduğu rollerden, bir kişilik inşa eder. Bu süreçte dil, hem bu rollerin anlamlandırılmasını hem de bireyin kendi kimliğini yapılandırmasını sağlayan bir bağlayıcı olarak varlık gösterir (Halliday, 1978, s. 15). Bilge Kağan Yazıtı'ndaki toplumsal ve siyasi statüleri niteleyen cinsiyet stereotipleri,

dilin, yer verilen bu yaklaşımdaki kişiliğin inşa edilme ve toplumsal statüyle ilişkilendirme süreçlerindeki etki ve bağlayıcı niteliklerine doğrudan atıfta bulunmaktadır.

● *kagan*: kağan (Şirin, 2020, s. 730).

*t(ä)ŋri t(ä)g : t(ä)ŋridä bolm(ı)ş : türk bilg(ä) k(a)g(a)n : bödk(ä) : ol(u)rt(u)m* (Şirin, 2020, s. 629)

"(Ben) Tanrı gibi (ve) Tanrı'dan olmuş Türk Bilge Hakan, bu devirde tahta oturdum" (Tekin, 2014, s. 45).

● *katun*: 1. kadın 2. kağan eşlerinin ünvanı (Şirin, 2020, s. 732).

*türk : bod(u)n : (a)tı küsi : yok bolm(a)zun tiy(i)n : k(a)ŋ(ı)m k(a)g(a)n(ı)g ög(ü)m : k(a)tun(u)g : köt(ü)r(ü)gmä : t(ä)ŋri : il b(e)r(i)g[mä t](äŋri* (Şirin, 2020, s. 633).

"Türk halkının adı sanı yok olmasın diye babam Hakanı, annem Hatunu yücelten Tanrı, (onlara) devlet veren Tanrı" (Tekin, 2014, s. 59).

● *tigin*: kağanın erkek kardeşlerine ve oğullarına verilen ünvan, prens (Şirin, 2020, s. 741).

● *şad*: *yabgu* ile birlikte *kagan*dan sonraki en yüksek rütbe olan ve kağanın erkek kardeşine veya oğluna bizzat ihsan ettiği bin ünvan (Şirin, 2020, s. 739).

*... t]ig(i)n : (e)ki ş(a)d : in(i)m : kü[l tig(i)n :] [bir]lä sözl(ä)şd(i)m(i)z* (Şirin, 2020, s. 633).

"Prens iki şad (ve) kardeşim Kül Tigin ile konuşup anlaştık" (Tekin, 2014, s. 59).

● *alp*: cesur, yiğit, kahraman; bir ünvan niteleyicisi (Şirin, 2020, s. 720).

*bilgä : k(a)g(a)n : (ä)rm(i)ş : (a)lp k(a)g(a)n (ä)rmiş* (Şirin, 2020, s. 720).

"(Onlar) akıllı hakanlar imiş, yiğit hakanlar imiş" (Tekin, 2014, s. 51).

● *beg*: bir boyun veya kavmin başkanı (Şirin, 2020, s. 723).

*ol(u)rtuk(u)ma : ölt(ä)çiçä : s(a)k(ı)n(ı)gma : türk b(ä)gl(ä)r : bod(u)n : [ö]g(i)r(i)p : s(ä)b(i)n(i)p : toŋ(ı)tm(ı)ş* (Şirin, 2020, s. 631).

"(Tahta) oturduğumda , ölecekmiş gibi düşünceli olan Türk beyleri (ve) halkı kıvanıp sevinip yere eğilmiş" (Tekin, 2014, s. 51).

● *eşilik*: hanım olmaya layık, hanımefendilik (Şirin, 2020, s. 728).

*(ä)ş(i)l(i)k kız og(ı)lın : küŋ kıltı* (Şirin, 2020, s. 631).

"Hanım olmaya lâyık kız evlâdını (da) cariye yaptı" (Tekin, 2014, s. 53).

● *kişi*: kişi, insan (Şirin, 2020, s. 733).

*(a)nta : (a)ń(ı)g [k]işi : (a)nça : boşg[(u)rur] : (ä)rm(i)ş* (Şirin, 2020, s. 629).

"Orada kötü (niyetli) kimseler şöyle akıl verirler imiş" (Tekin, 2014, s. 45).

● *kişi oglı*: insanoğlu (Şirin, 2020, s. 733)

*kişi : oglınta : üzä : (ä)çüm (a)pam : bum(ı)n k(a)g(a)n : ist(ä)mi k(a)g(a)n : ol(u)rm(ı)ş* (Şirin, 2020, s. 631).

"İnsanoğullarının üzerinde (de) atalarım dedelerim Bumın Hakan, İştemi Hakan (hükümdar olarak) tahta oturmuş" (Tekin, 2014, s. 51).

*Kagan* sözcüğü yaratıcı ile ilişkilendirilerek meşruiyetin ilahi bir kaynaktan geldiğine ve liderliğin kutsal bir sorumluluk olarak görülmekte olduğuna atıfta bulunur. Benzer şekilde *katun* sözcüğü, kağan eşinin siyasi ve toplumsal hiyerarşi içindeki yerini niteler. *Katun*un da *kagan* gibi Tanrı tarafından yüceltilmesi, özel bir statüde bulunan kadınların toplumsal ilişkilerdeki rol ve otoritesini gösterir. *Eşilik* sözcüğü de benzer şekilde hem kadınlara yönelik bir statü belirleyici hem de toplumsal bir değer ölçütü olarak işlev görmektedir. Kadının belirli bir toplumsal konuma uygunluğunu tanımlayan bir nitelik belirleyicidir.

Yazıtta yer alan *tigin, alp, beg* ve *şad* gibi ünvanlar kağanın kardeşleri, oğulları ve çeşitli idare kademelerinde yer alan liderlerin rollerini ve toplumsal yapıdaki yerlerini açıklar. Toplumun değer verdiği anlaşılan cesaret, liderlik ve kahramanlık gibi nitelikleri yansıtır. *Kişi* ve *kişi oğlu* sözcükleri ise yazıttaki bireysel veya toplumsal kimliklerin cinsiyete dayalı olmayan iki göstergesidir. Bu iki sözcük diğer cinsiyet stereotiplerinden, bireylerin toplumsal rollerini genel bir çerçevede ele alması ve kişiyi sosyal bir varlık olarak tanımlaması bakımından farklıdır.

### 3.3. Kölelik ve Esaret Durumları

Kölelik ve esaret durumlarını bildiren cinsiyet stereotipleri, hem fiziksel bir boyunduruk altında olmayı hem de bireylerin ait oldukları toplumdaki konumlarını niteleyen ideolojik söylemlerdir. "İdeoloji, bireylerin kendilerine ilişkin yanlış bir bilince sahip olmalarından daha fazlasıdır; ideoloji, onları toplumsal rollerine çağırır ve bu çağrıyı kabul ettiklerinde onları özne hâline getirir." (Althusser, 1971, s. 121). Bu bağlamda, kölelik ve esaret gibi toplumsal konumlar, bireylerin yalnızca fiziksel durumlarını tanımlamakla kalmaz, aynı zamanda onların bu statülere uygun olup olmadıklarına ilişkin kendi içlerinde bir kontrol mekanizması yaratmalarına neden olur.

● *kul*: tutsak (erkek) (Şirin, 2020, s. 734).

● *küŋ*: tutsak (kadın) (Şirin, 2020, s. 735).

*ol ödkä : kul : kull(u)g : küŋ : küŋl(ü)g : bolm(ı)ş : (ä)rti* (Şirin, 2020, s. 633).

"O devirde köleler (bile) köleli olmuş idi, cariyeler (bile) cariyeli olmuş idi" (Tekin, 2014, s. 57).

● *kul kıl-*: (erkek) tutsak yapmak (Şirin, 2020, s. 734).

● *küŋ kıl-*: (kadın) tutsak yapmak (Şirin, 2020, s. 735).

*t(a)bg(a)ç : bod(u)nka : b(ä)gl(i)k urı og(ı)lın : kul kıltı : (ä)ş(i)l(i)k kız og(ı)lın küŋ kıltı* (Şirin, 2020, s. 631).

"Çin halkına bey olmaya lâyık erkek evlâdını kul yaptı, hanım olmaya lâyık kız evlâdını (da) cariye yaptı" (Tekin, 2014, s. 53).

● *küŋed-*: tutsak olmak (kadın) (Şirin, 2020, s. 735).

● *kulad-* tutsak olmak (erkek) (Şirin, 2020, s. 734)

*(e)l[s(i)r(ä)m(i)ş : k(a)g(a)ns(ı)r(a)m(ı)ş : bod(u)n(u)g : küŋ(ä)dm(i)ş : kul(a)dm(ı)ş : bod](u)n(u)g : tü[rk : tö]rüsin : [ıçg(ı)nm(ı)ş] bod(u)n(u)g : (ä)çüm (a)pam : törüsinçä y(a)r(a)tm(ı)ş : boşg[ur]m(ı)ş* (Şirin, 2020, s. 632).

"Devlet(siz) (ve) hakansız kalmış halkı, cariye olmuş, kul olmuş halkı, Türk örf ve âdetlerini (bırakmış) halkı, atalarımın dedelerimin töresince (yeniden) yaratmış (ve) eğitmiş" (Tekin, 2014, s. 55).

*Kul* "erkek tutsak", *küŋ* "kadın tutsak", *küŋed-* "tutsak olmak -kadın-" ve *kulad-* "tutsak olmak -erkek-" sözcükleri, toplumun cinsiyet temelli hiyerarşisini yansıtan sözcüklerdir. Yazıtta geçen "Çin halkına bey olmaya lâyık erkek evlâdını kul yaptı, hanım olmaya lâyık kız evlâdını (da) cariye yaptı" (Tekin, 2014, s. 53) ifadesi, erkek ve kadın tutsaklar arasında bir rol farklılığını ortaya koyar. Erkeklerin ve kadınların toplumsal işlev ve statülerinin söylemsel olarak ayrıştırıldığını ve bu rollerin ideolojik bir araç olarak kullanıldığını göstermektedir.

Hazır bulunuşları itibariyle erkek tutsaklar çoğunlukla yönetim ve askerî görevlerle, kadın tutsaklar ise daha çok arka planda kalabilecek çeşitli sorumluluk ya da zorunluluklarla ilişkilendirilmiştir. Bu ayrım, tutsakların toplumsal işlevlerini ve sosyal yaşamdaki rollerini cinsiyetçi bir yaklaşımla niteler durumdadır. Erkeklerin tutsaklık/esaret durumları onları hiyerarşi içinde daha görünür kılarken kadınların rolleri daha sınırlı bir alana bağlanmıştır. İfade edilen bu durum, toplumun kölelik ve esaret özelinde cinsiyet rollerini nasıl yapılandırdığını ve bu rollerin ideolojik olarak nasıl kullanıldığının anlaşılmasına olanak sağlamaktadır.

### 3.4. Cinsiyet Algısında Yaratıcı Söylem

Bilge Kağan Yazıtı, Göktanrı inancının eski Türk toplumundaki yerini yansıtan tarihî ve kültürel kaynaklardan biridir. Göktanrı, bu inanç sisteminde hem evrenin yaratıcısı hem de toplumsal düzenin belirleyicisidir. Göktürkler, Göktanrı'nın buyruğuna dayanarak ulusal bir devlet kurmuş, hakanları da yine onun isteğiyle tahta çıkmıştır. Bu noktada sadece kutsal bir varlık değil, aynı zamanda Türk halkının bağımsızlık mücadelesi ve devlet yönetiminde bir rehber ve düzen sağlayıcı olarak da algılanmıştır (Köprülü, 1995, s. 3-4).

*türk : t(ä)ŋrisi : <türk> : ıduk : yiri : subı : (a)nça : (e)tm(ı)ş (ä)r(i)ŋç : türk : bod(u)n : yok : bolm(a)zun : tiy(i)n : bod(u)n : bolçun tiy(i)n : k(a)ŋ(ı)m ilt(e)r(i)ş : k(a)g(a)n(ı)g :*

*ög(ü)m : ilb(i)lgä k(a)tun(u)g : t(ä)ŋri : töp(i)sintä : tut(u)p : yüg(ä)rü : köt(ü)rti (ä)r(i)nç:* (Şirin, 2020, s. 632).

"Türk Tanrısı (ve) kutsal yer (ve) su (ruhları) şöyle yapmışlar şüphesiz ki: Türk halkı yok olmasın diye, halk olsun diye, babam İlteriş Hakanı (ve) annem İlbilge Hatun'u göğün tepesinde tutup (daha) yukarı kaldırdılar şüphesiz" (Tekin, 2014, s. 53).

İlteriş Kağan ve İlbilge Hatun'un birlikte Tanrı'nın katına çıkartılarak yüceltilmeleri, cinsiyet algısında eşitlik vurgusuna dayanan yaratıcı odaklı bir söylem oluşturur. İlbilge Hatun, sadece bir anne ya da eş olarak değil, devletin dolayısıyla da halkın varlığı için Tanrı tarafından kutsanmış bir lider olarak da tanımlanır.

Türk milletinin varlığını sürdürmesi için Tanrı tarafından verilen görevin hem kadına hem de erkeğe eşit şekilde tevdi edilmesi ve bu bağlamda cinsiyetler arasında herhangi bir öncelik ya da farklılığın belirtilmemesi, dönemin Türk toplumunda cinsiyet ayrımcılığına dair bir anlayışın olmadığını göstermektedir (Açıl, 2016, s. 69). Bu eşit yüceltilme, kadının, kolektif bilinçte erkek kadar önemli bir birey olduğunu, kutsiyetin, kadın ve erkek arasında paylaşıldığını gösterir.

Ancak herhangi bir yönetici statüsüne bağlı olmayan kadınlar arasında bazı ayrımlar mevcuttur. Yazıttaki *ög* terimi, anne olma rolünü vurgularken *kız* terimi evlenmemiş veya anne olmayan kadınları nitelemektedir. Bu durum, kadının toplum içindeki yerinin yalnızca bağlı bulunduğu çekirdek ailesiyle değil, aynı zamanda üreme ve aile içi işlevlerle de belirlendiğini göstermektedir. Benzer ayrımlar, Uygurca ve diğer eski Türk lehçelerinde de gözlemlenmektedir; örneğin kadınlar, anne ve evlenmemiş kız olarak farklı sözcüklerle tanımlanmakta ve bu sınıflandırma toplumsal rollerin belirlenmesinde de etkili olmaktadır. Yer verilen bu düşünceden de hareketle, İlbilge Hatun'un Tanrı'nın katına çıkartılarak yüceltilmesi, cinsiyet algısında eşitlik anlayışını vurgulayan bir söylemi/kabulü yansıtmakla birlikte, dönemin cinsiyet anlayışının tüm kadınlar için geçerli olmadığının; kadınlar arasında statü, işlev ve toplumsal rol temelinde çeşitli ayrımların da bulunduğunu ortaya koymaktadır.

## 4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışma, Bilge Kağan Yazıtı'ndaki cinsiyet stereotiplerini metin odaklı söylem analizi yöntemiyle incelenerek dilin, toplumsal cinsiyet rollerini nasıl yapılandırdığını ve bu rollerin metindeki temsil biçimlerini ortaya koymayı amaçlamıştır. Araştırma örnekleminin tek bir yazıtla sınırlandırılmış olması sebebiyle, cinsiyet stereotiplerini yapılandıran dil ve söylem özelliklerinin arkasındaki tarihsel ve kültürel unsurlara kısmen değinilmiş, bir bütün olarak toplum ve toplumun içinde bulunduğu dönemin tamamını niteleyebilecek yargı ve tespitlerde bulunulmamıştır.

Kadınlara ilişkin stereotiplerde çoğunlukla aile içindeki roller öne çıkmaktadır. Tipolojik açıdan ise bu roller; hem fiziksel görünüm hem de "şefkatli, nazik, zayıf, fedakâr, duygusal veya bakıcı" gibi herhangi bir geçerlik kazanmış dişil beklentiyi niteleyebilecek davranış ve düşünce kalıplarıyla ilişkilendirilmemiştir. İlbilge Hatun'un tanrı tarafından yüceltilerek

hem birey, hem anne hem de lider olarak kutsal bir rol üstlenmesi, kadınların toplumsal hiyerarşide aktif olarak yer alabildiğini göstermektedir.

Erkeklere özgü cinsiyet stereotipleri, hem mikro -aile- hem de makro boyutta -toplum geneli-, bireylerin sahip oldukları statü, yeti ve yeterliliklerinden hareketle, hiyerarşik konumlandırma ifadeleri olarak kullanılmışlardır. Bu noktada da kolektif bilince bağlı "ideal eril modellerin" yaratılmış olduğu anlaşılmaktadır. İfade edilen ideal eril modellerin tanım ve ayırt edici niteliklerinde dişillik karşı merkeze alınmamış, bir karşılaştırma ya da üstünlük ilişkisine dayalı düşünce kalıplarının oluşturulmasında "öteki" olarak nesnelleştirilmemiştir.

*Kul* "erkek köle" ve *küŋ* "kadın köle" gibi sözcükler, kölelik ya da esaretin toplumsal açıdan cinsiyetlendirilmiş olduğunu göstermektedir. Bu cinsiyetleştirme temayülü, olumlu/olumsuz bir hassasiyete ya da pozitif ayrımcılığa karşılık gelebilir niteliktedir. Bu karşıtlık, yazıtlardaki erkek ve kadın tutsaklara yüklenen "*bey olmaya lâyık erkek evlâd* ve *hanım olmaya lâyık kız evlâd*" şeklindeki toplumsal rollerle ilgilidir. Her iki kavramın birbirleri üzerindeki karşıtlık veya üstünlüğün kolektif bilince yansıyan kesin geçerliliği ise cinsiyet göstergelerinin ideolojik söylemler oluşturacak şekilde kullanılıyor olmasıdır.

Yazıttaki cinsiyet stereotipleri, toplumsal düzenin dilsel araçlarla nasıl inşa edildiğinin anlaşılması açısından önemli bir kaynaktır. Bu tür çalışmaların Türkçenin tarihî dönemlerini de içine alacak şekilde genişletilmesi, elde edilen verilerin günümüz dinamikleriyle kesin olarak karşılaştırılabilmesine, dolayısıyla da Türk dil ve kültür tarihinin gelişimine ışık tutabilecektir.

Modern çağın bazı toplumlar için temel sorunlarından biri kolektif şuurda yer edinmiş cinsiyete dayalı baskılayıcı ve ötekileştirici davranışlardır. İş, eğitim, aile ve sosyal hayatın hemen her alanında karşılaşılabilen bu durumu değiştirebilmek, davranışları yaratan düşünce kalıplarını istendik yönde yeniden yapılandırmakla mümkün olabilir. İlgili dönüşümlerin sağlanması için de cinsiyetçi düşünce kalıplarının söylem yaratım süreçlerindeki dinî, kültürel ve toplumsal yapıyı niteleyen normatif değerlerle bir bütün olarak ele alınması gerekmektedir. Birey dili, dil toplumu, toplum ise tarihin her döneminde medeniyeti şekillendirmiştir. Bu sistemi kusursuzlaştırmak, olumsuzlukların yaratıcısı olan hem özne hem de nesne durumundaki "insanla" tarihin her döneminde yüzleşerek sağlanabilecektir.

## Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Makalenin tüm süreçlerinde Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi'nin araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun olarak hareket edilmiştir.

## Yazarların Makaleye Katkı Oranları

Makalenin tamamı makale yazarı tarafından kaleme alınmıştır.

## Çıkar Beyanı

Yazarın herhangi bir kişi ya da kuruluş ile çıkar çatışması yoktur.

## KAYNAKÇA


Açıl, O. (2016). İlk Türk Devletlerinde Kadın Algısı ve Kadın Hakları. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (3), 63-72. Erişim adresi: https://dergipark.org.tr/en/pub/rteusbe/issue/26017/502327

Althusser, L. (1971). Ideology and Ideological State Apparatuses. In *Lenin and Philosophy and Other Essays* (pp. 85–126). New Left.

Batur, Z., & Yıldırım, G. (2013). Orhun Yazıtlarında Anlama ve Anlatma Becerileri. *Turkish Studies*, 8 (4). http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.4403

Britannica, The Editors of Encyclopaedia. (2018). "Didot Family". Encyclopedia Britannica, 1 Jun. 2018, Retrieved from https://www.britannica.com/topic/Didot-family.

Bourse, M. (2009). *Melezliğe Övgü*. (I. Ergüden, Çev.). Ayrıntı Yayınları.

Burgess, D., & Borgida, E. (1999). Who women are, who women should be: Descriptive and prescriptive gender stereotyping in sex discrimination. *Psychology, Public Policy, and Law*, 5 (3), 665-692. https://doi.org/10.1037/1076-8971.5.3.665

Caferoğlu, A. (2019). *Türk Dili Tarihi*. Alfa Yayınları.

Cotter, D. A., Hermsen, J. M., Ovadia, S., & Vanneman, R. (2001). The glass ceiling effect. *Social forces*, 80 (2), 655-681. https://doi.org/10.1353/sof.2001.0091

Deaux, K., & Lewis, L. L. (1984). Structure of Gender Stereotypes: Interrelationships Among Components and Gender Label. *Journal of Personality and Social Psychology*, 46 (5), 991–1004. https://doi.org/10.1037/0022-3514.46.5.991

Dijk, TA v. (2011). *Discourse studies : a multidisciplinary introduction*. Sage Publications.

Eagly, A. H., & Steffen, V. J. (1984). Gender stereotypes stem from the distribution of women and men into social roles. *Journal of Personality and Social Psychology*, 46 (4), 735–754. https://doi.org/10.1037/0022-3514.46.4.735

Elmas, M. (2024). Islık Dili Kültürünü Aktarmada Sinemanın Rolü: Toplumsal Kimlik Arayışı ve Sibel Filmi. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 17 (45), 98-112. https://doi.org/10.12981/mahder.1409065

Fairclough, N. (1992). *Discourse and social change*. Polity Press.

Halliday, M. A. K. (1978). *Language as social semiotic: The social interpretation of language and meaning*. University Park Press.

İmançer, D. (2013). Sosyal Psikolojik Açıdan Stereotip Kavramının Dil ve Metin Analizinde Kullanımı. *Selçuk İletişim*, 3(3), 128-142. https://doi.org/10.18094/si.87517

Kenny, E. J., & Donnelly, R. (2020). Navigating the gender structure in information technology: How does this affect the experiences and behaviours of women? *Human Relations* 73 (3), 326-350. https://doi.org/10.1177/0018726719828449

Köksel, B. (2011). Orhon Yazıtları'nda Kadın. *Humanities Sciences*, 6(2), 331-341. https://doi.org/10.12739/10.12739

Köprülü, M. F. (1980). *Türk Edebiyatı Tarihi*. Ötüken Neşriyat.

Köprülü, M. F. (1995). *Türklerin Dini*. Cem Yayınevi.

Lindsey, L. L. (2020). *Gender: Sociological Perspectives*. Routledge.

Lippmann, W. (1922). *Public Opinion*. Harcourt Brace and Company.

Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. (O. Akınhay ve D. Kömürcü, Çev.). Bilim ve Sanat Yayınları.

Şirin, H. (2020). *Eski Türk Yazıtları Söz Varlığı İncelemesi*. Türk Dil Kurumu Yayınları.

Tameryan, T., Zheltukhina, M., Sidorova, I., & Shishkina, E. (2019). Stereotype component in the Structure of ethnocultural archetype (On Internet-Blogs). In D. K. Bataev (Ed.), *Social and Cultural Transformations in the Context of Modern Globalism*, vol 58. (pp. 1716-1722). Future Academy. https://doi.org/10.15405/epsbs.2019.03.02.200

Özmelek-Taş, N. (2018). Bir İletişim Engeli olarak Stereotipler: Fi Dizisi Üzerine Bir Analiz, *1st International CICMS Conference Proceedings*, 4-5 May, Kuşadası, Turkey, 477-489. Erişim adresi: https://www.researchgate.net/publication/328830145

Taşağıl, A. (2004). *Göktürkler III*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Tekin, T. (2014). *Orhon Yazıtları*. Türk Dil Kurumu Yayınları.

Toktar, S. (2016). Eski Türk Yazıtları Söz Varlığı İncelemesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* (7), 109-110. https://doi.org/10.29000/rumelide.336569

Uzun, Z., Erdem, S.,Güç, K., Safak Uzun, A. & Erdem, E.(2017). Toplumsal cinsiyet algısı ve toplumsal cinsiyet rollerine eğitimin etkisi: Deneysel bir çalışma. *Journal of Human Sciences*, 14 (1), 678-693. http://dx.doi.org/10.14687/jhs.v14i1.4354

Wood, W., & Eagly, A. H. (2012). *Gender İdentity and Social Behavior*. Cambridge University Press.

Yuralevich, P., Yatsyna, A., & Podlutskaya, V. (2019). Functions and Meanings of Stereotypes in Intercultural Communication, *Scientific and Practical Materials Conference*, April 19, Minsk, Russia, 600-602. Retrieved from: https://elib.bsu.by/handle/123456789/240251

Zhang, S., & Deng, D. (2009). Stereotypes Communication, *International Education Studies*, 2(4), 25-27. Retrieved from: https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1065727.pdf